

РАДИО (БЕОГРАД) КОЈИ СЕ ВИДИ И КОЈИ СЕ НЕ ВИДИ

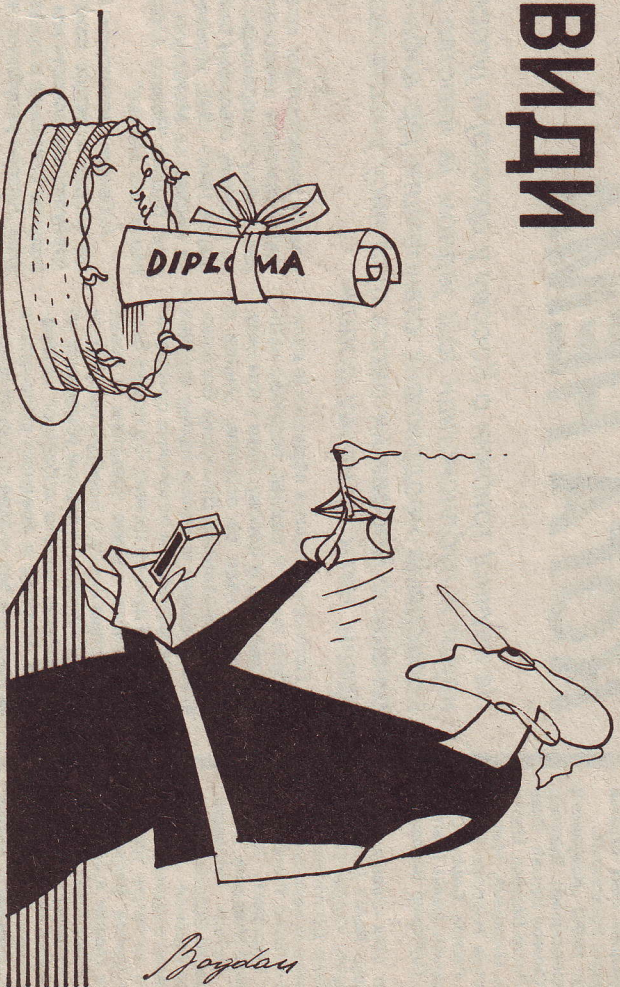
Моје бесмислено занимање зове се — новинар. Објаснићу касније зашто бесмислено. Сада ћу се окренути свом радију, јер да није било њега многе животне скривалице за које детињасто верујем да сам их спознао, остале би за мене и данас тајна.

Ако бисмо се мерили по старости, мом радију (Бгд) је 65. година, а мени 20 мање. За то време радио је по природи ствари урадио много, а ја, тек једно зрнце, које се, знам сигурно, већ сада губи у времену и простору. Он слави свој рођендан, ја не.

Зато враћах свој лични филм о радију на крај шездесетих и почетак седмдесетих година. Један млади човек са дипломом тек завршеног факултета у целу верује да ће у животу који је пред њим начинити чудо. Тај фамозни корак у будућност може да омогући само једна професија. Бити новинар — то је инфекција, то је страст с којом се обилазе редакције. Самоувереност и „држати до себе“, ваљда је главна одлика младости. Тако овај човек стиже и до Радија. Каја, портирка, некадашњи чувар женског затвора у Пожаревцу, на улазу Радио-Београда, младокрвно избављује човека с дипломом. Каја је своју радњу обавезу обављала савесно све до пензије, али није ни свесна колико је тим чинном јуношама на почетку животне каријере стављала до знања да се треба ослободити „светле будућности“, и да на сваком првом корак, на сваком улазу стоји неки портир који пречава да илузија постане стварност. *

То је прича о радију који се не види. Данас је моја фирма предузеће или, ако то још није, ускоро ће бити. Оне године када је донет Закон о удруженом раду, на великом збору свих новинара, техничара и осталих радника, добри и наивни репортер Мића, о коме сам знао да ужива велики углед као поштен човек, добио је задатк (?) да увери окупљене да су ЗУР и ООУР будућност Југославије, а према томе и Радио-Београда. Ми присутни требало је да поверујемо Мићи као човеку од угледа и да својим гласовима претворимо свој радио у чланове закона који сам поменуо. Резултат је познат, а док се сећам Миће, мислим, колико сам пута и ја био у служби професије или политике која је том професијом манипулисала. *

Још нека успомена из радија који се не види.

БОГДАН ЈОВАНОВИЋ

че: „Е, стани, сад си долијао! Вежите га за радијатор!

Ја као првоборац и инспектор за целу годину зарадио сам милион динара, а ти 14 милиона месечно! Коју, бре, ти памет продајеш? Признај одлаке ти паре!“ Држали су ме 93 дана у притвору. Прво су ме оптужили за пљачку, а када ту није било доказа — за недозвољену трговину сопственим производима...

Рођић је потом продао неки свој патент Италијанима. Отворио је фирму у САД. Крајем прошле године са капиталом од два милиона долара вратио се у Београд и новац уложио у сопствено предузеће са стотинак запослених. Оној држави све је опростио и објаснио зашто се вратио: „Нећу да ми деца буду Американчићи.“

Пример други: Шездесетогодишњи учитељ из Личке Капларме Петар Штиковић: „... Негде 1953. или 1954. када смо иначе ми Личани рушили своје сопствене цркве, када експлозива нисмо имали да правимо путеве, онда смо имали на тоне експлозива да стављамо под темеље својих цркава и на тај начин, јако ерозивно смо наступали рушењем своје традиције, своје духовности, и ја бих рекао да су то почети једине асимилације које ми у оно вријеме једноставно нисмо били ни свјесни јер смо били еуфорично расположени, изашли из рата и сматрали смо да су пред нама далеко лепше перспективе. Ја се сећам, баш у то вријеме кад смо на раменима носили онот лебачкигастог господина Ба-

њен. Остали једноставно нису добили цензурске картоне. Мој филм је забрањен пре него што је и изашао пред цензуром. После изласка из затвора, а осуђен сам на казну од три године, радио сам неке послове који су ми били блиски: то су преводилаштво и новинарство. Наравно, све то не под мојим именом. Тако сам у 'Политици' под туђим именом почео да водим једну рубрику и похвалио сам се најближим пријатељима да то радим. Већ после неколико дана било ми је ускраћено бављење 'новинарством'...

Због деликта мишљења израженог кроз свој ауторски филм, Стојановић ни дан-данас не може да добије ни у позоришту ни на филму неки већи ауторски посао.

Пример пети — Др Драган Веселинов: „... Сељаци Бачке, Срема, Славоније Семберје, Баната, Словеније и Македоније, док не заорете политичку бразду у њиве Југославије, нема вам економског мира и просперитета... Сељак није гинуо да му се одузима посед, сељак није гинуо да му се одузима стока, сељак није гинуо да му се одузима стока, сељак није гинуо да му се терају рођаци у затвор зато што нема имовину, сељак није гинуо за ниске цене, сељак је гинуо за слободу, за економски развој, за политичку равноправност и правду.“

Испуњае др Веселинова на митингу сељака у Н. Садлу није добило предлазну политичку оце-

је своју радну обавезу обављала савесно све до пензије, али није ни свесна колико је тим чиницом јуношама на почетку животне каријере стављала до знања да се треба ослободити „светле будућности“, и да на сваком првом кораку, на сваком улазу стоји неки портир који спречава да илузија постане стварност. ★

То је прича о радију који се не види. Данас је моја фирма предузеће или, ако то још није, ускоро ће бити. Оне године када је донет Закон о удруженом раду, на великом збору свих новинара, техничара и осталих радника, добри и наивни репортер Мића, о коме сам знао да ужива велики углед као поштен човек, добио је задатк (?) да увери окупљене да су ЗУР и ООУР будућност југославије, а према томе и Радио-Београд. Ми присутни требало је да поверујемо Мићи као човеку од угледа и да својим гласовима претворимо свој радио у чланове закона који сам поменуо. Резултат је познат, а док се сећам Миће, мислим, колико сам пута и ја био у служби професије или политике која је том професијом манипулисала. ★

Још нека успомена из радија који се не види.

Нашег друга Љубу у основној школи, ми клинци звали смо „Љуба труба“, Љуба би, док смо ми играли кликере, онако мали и озбиљан, са виолином у руци, увек журио на неке концерт или у музичку школу. Живот нас је одвео на разне стране и скоро две деценије касније, на једном редакцијском састанку, када се разговарало о пријему новог музичког сарадника који ће обављати послове у одељењу озбиљне музике, чуо сам драматично озбиљан глас мог главног уредника: „... Ја морам да знам да ли је тај музичар кога примамо у партији или није...“ Када сам се прибрао, разумео сам да се ради о мом школском другу Љуби, који је Девету Бетовенову знао напамет.

Касније је овај уредник постао извршни секретар (више није), а један други је „својим ставовима“ зарадио чак и Октобарску награду.

Разумљиво је да радио који се не види није могао да буде изолован од збиље и свакодневље у којој се живело.

Зато је онај радио (који се види) далеко лепши и узбудљивији, јер из њега не говоре новинари већ људи чије је сведочење документ за памћење. Има ту помало и мог „ручног рада“. ★

Због тога што је своје таласе успулио и оваквим документарним записима, мој радио који се види заслужује неки народни орден који још нема, али који због радија народ треба да измисли.

Пример први: Раја Родит'.... Чим си приватник онда си регистровани лопов. Прогањали су ме као звер. Године '78. позвао ме је инспектор у Београдски СУП. Имао сам поверење у овог човека јер ме више пута саслушавао. Рекао ми је: „Не тражим те ја већ мој колега“. Тај ми ре-

зачи одакле ти паре? Држали су ме 93 дана у притвору. Прво су ме отпустили за пљачку, а када ту није било доказа — за недозволу тровину сопственим производима...

Родит' је потом продао неки свој патент Италијанима. Отворио је фирму у САД. Крајем прошле године са капиталом од два милиона долара вратио се у Београд и новац милиона доплатио својим запосленима. Оној држави све је опростио и објаснио зашто се вратио: „Нећу да ми деца буду Американчићи.“

Пример други: Шездесетогодишњи учитељ из Личке Калдрме Петар Штиковић: „... Негде 1953. или 1954. када смо иначе ми Личани рушили своје сопствене цркве, када експлозива нисмо имали да правимо путеве, онда смо имали на тоне експлозива да стављамо под темеље својих цркава и на тај начин, јако ерозивно смо наступали рушењем своје традиције, своје духовности, и ја бих рекао да су то почети једне асимилације које ми у оно вријеме једноставно нисмо били ни свесни јер смо били еуфорично расположени, изашли из рата и сматрали смо да су пред нама далеко лепше перспективе. Ја се сећам, баш у то вријеме кад смо на раменима носили онот дебелишастог господина Бакарита... Данас знам да нас је половина завршила у Голубњачама, да се касније половина раселила на овај или онај начин, да је овде остала мала скупина људи која се може назвати колоном живих лешева... Јао, Лико!“

Пример треће: Јанко Хркаловић, књижевник и антиквар: „... Трговачке радње почели су да одузимају 1948. три дана пре него књижаре. Ноћу сам за то дознао. Дошао је мој полубрат и рекао: 'Јанко, сутра одузимају ваше радње. Ујутру у осам сати долази човек кога су одредили да преузме моју књижару. Радио је некад као продавац намештаја. Попис је трајао неколико дана, а онда је наишао неки Реља Зиројевић који је одвојио неколико стотина књига. Када смо питали шта ће са њима бити, рекао је да су то дуплирати одвојени за прераду хартије. (Запаче се!) Полудео сам. Сретем Ђуру Гавелу који је близу становао и пожалим му се. Он позове директورا 'Просвете', Стаматовића, а овај му каже: 'Друже Гавела, ви штитите интересе приватника...“

Када су Хркаловићу после петнаестак година исплатили неку минималну суму за одузету радњу, чика Јанко је докупио књиге за личну библиотеку.

Пример четврти — Лаза Стојановић: „... Мој играни филм 'Пластични Исус' био је најупадљивији пример такзваног црног таласа, једног определења за друштвену критичност у модерном југословенском филму крајем шездесетих и почетком седамдесетих година. Тај филм је парадигма у том смислу што сам ја за њега критично одговарао, а филм је и до дана данашњег забрањен. И то је једини филм у нас коме је суђено и који је на основу судске пресуде забра-

ни: то су преводилаштво и новинарство. Наравно, све то не под мојим именом. Тако сам у 'Политици' под туђим именом почео да водим једну рубрику и похваљив сам се најближим пријатељима да то радим. Већ после неколико дана било ми је ускраћено бављење новинарством...“

Због деликта мишљења израженог кроз свој ауторски филм, Стојановић ни дан-данас не може да добије ни у позоришту ни на филму неки већи ауторски посао.

Пример пети — Др Драган Веселинов: „... Сељаци Бачке, Срема, Славоније Семберије, Баната, Словеније и Македоније, док не заорете политичку бразду у њиве Југославије, нема вам економског мира и просперитета...“ Сељак није гинуо да му се одузима посед, сељак није гинуо да му се ограничава имовина, сељак није гинуо да му се одузима стока, сељак није гинуо да му се терају рођаци у затвор зато што нема имовину, сељак није гинуо за ниске цене, сељак је гинуо за слободу, за економски развој, за политичку равноправност и правду.“

Испулање др Веселинова на митингу сељака у Н. Саду није добило преплазну политичку оцену. После овог, дошло је до новог митинга у Београду. Сељаци су почели да ору ону бразду коју је професор поменуо.

Пример шести — Бенко Данон, исељеник: „... Ја сам Србин Мојсијеве вере. Отишао сам '48. зато што нам је било 'добро'. Делили нам 'леб и масне колаче... Али сам се сад вратио. Овај Београд, бре, то је моје село. Ту сам се родио. Ово волим. Знаш шта каже Шантић: 'Остатке овде...' Тамо у Аустралији '71. Шиптари су опет имали демонстрације и Титову слику носили су на матаређој стражњици, а сад је носе на грудима... А знаш како ови наши зову Миошевића код нас: 'Карађорђе'. Па и јесте. И ред је да Србија опет има свог Карађорђа...“

Овај Јеврејин после одласка у Израел стапно се настанио у Аустралији. Кад год би се враћао у Београд, имао је са људима оне свакодневне проблеме с којима су се домаћини саживели. Остале по три месеца. Покује и он мајку кад га наљуће, али се спрема да се врати у „своје село“ и идуће године, у својој осамдесетој. ★

Звучне слике преписане с радија могу да се ређају унедглед. Радио је цивилизацијски специјалитет нашег века. Мој радио који се види није појединачан свестан пролазности професије која га чини познатим само онолико колико траје емисија; радио је колективно ткање музике и говора коме је бесмртност загарантована, али и илузија новинара да ће их посао који раде учинити славним и непоновљивим. Сведочи те варке о непролазности су баш неки пензионери мог радија који се не види, који га скривени у документацији и данас похађају.